

УДК 373.5.06(4)(043.5)

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ ДЕМОКРАТИЧНИХ ШКІЛ

В.Є.Балтремус

У статті репрезентовано технології соціалізації учнів демократичних шкіл, здійснений аналіз концептуальних засад цих технологій. Представлено базову інформацію про специфіку роботи демократичних шкіл, а саме: особливості організації начально-виховного процесу, зміст освітнього матеріалу, позакласна робота учнів, виховання практичних навичок. Ключові тези сформульовано на основі праць Д.Мінца та Д.Гріббла, інших сучасних педагогів, які мають безпосереднє відношення до створення, управління та організації діяльності демократичних шкіл у США та Великій Британії. Застосування технологій соціалізації учнів демократичних шкіл розглядається як одна з найважливіших умов всебічного успішного розвитку молодшої особистості в контексті її входження в сучасне суспільство. Технологіями, які сприяють успішній соціалізації учнів демократичних шкіл, є: 1) технологія учнівської автономії; 2) технологія педагогічної підтримки; 3) технологія учнівського самоврядування; 4) технологія практично зорієнтованого змісту освіти; 5) технологія самоактивності; 6) технологія партнерства.

Ключові слова: демократичні школи, соціалізація, технології соціалізації учнів.

TECHNOLOGIES OF SOCIALIZATION OF PUPILS OF DEMOCRATIC SCHOOLS

V.Ye.Baltremus

Summary. *The article represents and analyses students' socialization technologies implemented in democratic schools.*

First of all the author provides key information on democratic schools including: educational process maintenance, contents of educational materials, outdoor activity of students, formation of basic skills. The main information has been taken from the books by J. Mintz (No Homework and Recess All Day, 2003) and D. Gribble (Real Education, 1998). These authors took part in foundation of democratic schools in the USA and Great Britain. Implementation of socialization technologies is the main factor of successful individual development on the way of integration into the modern society. There are six socialization technologies: 1) technology of educational autonomy; 2) technology of teachers' support; 3) technology of self-governance; 4) technology of practical educational contents; 5) technology of personal activity; 6) technology of partnership.

Keywords are: democratic schools, socialization, technologies of students' socialization.

Постановка проблеми. Основною характеристикою демократичних шкіл є створення унікального освітнього середовища, яке, у порівнянні з традиційними школами, забезпечує кращий рівень соціалізації підлітків [1]. Разом з тим, технології соціалізації учнів демократичних шкіл залишаються недостатньо вивченими. Виокремлення технологій соціалізації учнів демократичних шкіл, на наш погляд, робить значний внесок у репрезентацію особистісно орієнтованого виховного середовища, яке створене в цих закладах освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням демократичних шкіл та аналізом успішної соціалізації учнів у таких навчальних закладах присвячують свої праці Д. Грібл, Д. Мінц та інші педагогів-новатори в сфері альтернативної освіти, які є засновниками, співзасновниками та/або вчителями сучасних демократичних шкіл в Європі та США.

Мета статті – на основі аналізу сучасної літератури виокремити й представити технології соціалізації в демократичних школах.

Виклад основного матеріалу. Демократичні школи – сучасні заклади середньої освіти, які успішно працюють у багатьох країнах Європи, Азії, Південної та Північної Америки. Ключовими ознаками навчальних закладів цього типу є: 1) особистісно орієнтований навчально-виховний процес, який передбачає вільний вибір учнями навчальних дисциплін, можливість навчатись у власному темпі за індивідуальним графіком, акцентування поточного самооцінювання успіхів учнів, застосування інноваційних форм та методів навчання й виховання; 2) демократичне управління, яке ґрунтується на колегіальному стилі управління школою, існуванні органів учнівського самоврядування тарівних правах учнів щодо участі в прийнятті рішень; 3) співпраця всіх учасників навчально-виховного процесу, а саме участь батьків у шкільному самоврядуванні, залучення батьків до позакласної роботи, навчання батьків [5; 6].

Технології соціалізації сприяють створенню соціалізаційного середовища демократичних шкіл, що повною мірою забезпечує успішність соціального становлення молодшої особистості. Ними є: 1) технологія учнівської автономії; 2) технологія педагогічної підтримки; 3) технологія учнівського самоврядування; 4)

технологія практично зорієнтованого змісту освіти; 5) технологія самоактивності; 6) технологія партнерства [1].

1. Технологія учнівської автономії передбачає надання учням можливості самостійно вибудувати алгоритм навчання. Головним принципом роботи демократичних шкіл є природне виховання учнів, яке відбувається без примусу. Навчальний план, предмети та їхня кількість, види й тривалість занять обираються учнями винятково на добровільних засадах. Учні працюють у контексті обраної майбутньої професії, тому вони активно консультуються з учителями стосовно доцільності вивчення того чи іншого предмета. У цьому полягає роль учителів демократичних шкіл – учитель не тільки виховує, консультує, а й допомагає учневі прийняти рішення.

Учні самостійно встановлюють межі своєї відповідальності. Перебування учня в процесі реалізації самостійно спланованої діяльності за індивідуальним графіком унеможлиблює виникнення конфліктних ситуацій в учнівському середовищі, створює атмосферу співпраці та доброзичливості.

2. Технологія педагогічної підтримки. Роль учителя – забезпечити учнів не тільки знаннями та навичками, а й здійснити соціальну підготовку та сприяти моральному й емоційному розвитку особистості учнів. Учитель здійснює та відповідає за якісну освіту та повноцінне виховання учнів, що забезпечується: а) індивідуальним підходом з урахуванням особистісних властивостей учнів; б) контролюванням процесу навчання; в) співпрацею з учнівськими колективами, органами шкільного самоврядування та батьками; г) диференційованим підходом до учнів з різними можливостями та здібностями; д) груповою формою навчання, яка моделює співіснування у суспільстві; е) оптимізацією процесу навчання, в якому одну із головних ролей відіграє особистість учителя [2].

3. Технологія учнівського самоврядування. Шкільні збори є основним елементом системи самоврядування в демократичних школах, у ході проведення яких всі учні, незалежно від статусу, підпорядковуються певним правилам, які самі ж встановлюють.

Цінним позитивом шкільних зборів є те, що кожен учасник має право висловлюватися та переконувати присутніх, наводячи аргументи. Характерною ознакою шкільних зборів демократичних шкіл є присутність на зборах учителів, що ставить метою навчити учнів спілкуватися не тільки з однолітками, але й з дорослими. В обов'язки вчителів входить підштовхування учнів до пошуку відповідей на власні запитання, спрямування учнів у потрібне річище, допомога у формуванні власних переконань.

Інноваційним елементом системи шкільного самоврядування в демократичних школах є те, що до неї входять не тільки учні та вчителі, а й батьки. Завдяки цьому створюється можливість для обговорення питань функціонування школи. Необхідно зазначити, що правила шкільних зборів не обмежують час висловлювання учнів, оскільки в процесі мовлення вони вчаться формулювати, висловлювати та обґрунтовувати свої думки. Учителі не можуть використовувати власний авторитет для перебивання, висловлювання незгоди або для обмеження можливості учня висловитись, тому що це може негативно позначитись на формуванні впевненості в собі.

Цінність системи самоврядування полягає також в тому, що учні, вчителі та батьки, окрім права на висловлення власної думки, мають також право одного голосу. Всі учасники зборів є рівними. Рівність повноважень, взаємоповага та регулярність проведення зборів є вирішальними чинниками демократизації навчально-виховного процесу. Вони підносять систему самоврядування на високий рівень організації.

4. Технологія практично зорієнтованого змісту освіти. Зміст освіти в демократичних школах розглядається як потужний інструмент формування характеристик особистості, необхідних для успішного функціонування в сучасному суспільстві. З огляду на це, на перший план виступає складова змісту, що відповідає за формування надпредметних умінь – йдеться про базові навички, або ключові компетентності, які розглядаються в якості обов'язкового результату навчання в демократичних школах. У контексті таких вимог міжпредметні зв'язки забезпечують комплексне набуття знань з основ наук. Окремо слід зупинитися на способах розробки навчальних планів у демократичних школах, де першочергово приділяють увагу необхідності оптимізації обсягу та змісту традиційних академічних предметів і запровадження нових, що робиться з метою підвищення ефективності соціалізації молоді. Принципи демократичної школи передбачають гнучкість і різнобічність побудови навчальних планів і програм з метою дотримання вимог особистісно орієнтованого навчання та виховання.

Особливе місце в побудові навчальних планів займають авторські навчальні дисципліни. Запровадження інтегрованих та авторських дисциплін може відбутися винятково з попереднім вивченням учителями й керівництвом школи доцільності такої новації в контексті пошуків соціалізуючих процесів.

Таким чином можна дійти висновку, що міжпредметні зв'язки виконують декілька функцій: 1) методологічна (виражена в тому, що тільки на її основі можливе формування в учнів цілісних поглядів на природу речей); 2) оглядова (з її допомогою вчитель формує в учнів такі якості, як системність, глибина, усвідомлення, гнучкість). Тут міжпредметні зв'язки є засобом розвитку наукових понять; 3) розвивальна

(означається своєю роллю в розвитку системного та творчого мислення учнів, у формуванні їхньої пізнавальної активності, самостійності та цікавості до пізнання природи); 4) виховна (учитель, опираючись на власний предмет, реалізує комплексний підхід до виховання); 5) конструктивна (з її допомогою вчитель вдосконалює зміст навчального матеріалу); 6) творча (учитель працює зі своїми колегами над удосконаленням матеріалу, намагаючись знайти зв'язки з іншими дисциплінами з метою організації комплексного підходу до формування знань учнів).

5. Технологія самоактивності, яка реалізується в основному через позакласну роботу. Цю технологію умовно поділять на 5 видів: 1) уміння працювати з академічним матеріалом; 2) формування в учнів знань, які дають змогу розв'язувати типові задачі; 3) формування в учнів знань, які дають змогу розв'язувати нетипові задачі; 4) формування передумов для творчої діяльності; 5) формування трудових навичок [3]. Таким чином, у процесі позакласної роботи учні вчать вільно обирати навчальні завдання, добирати способи їх розв'язання, виконувати функцію самоконтролю, формувати й удосконалювати творчі уміння. Отже, основними навичками, яких набувають учні в процесі позакласної роботи, є: самостійність, відповідальність, уміння вести науковий пошук та аналізувати матеріал. В учнів тренуються вміння співпраці та прийняття рішень.

6. Технологія партнерства. Батьки учнів активно долучаються до шкільного навчально-виховного процесу з метою повноцінного виховання й налагодження позитивного мікроклімату в колективі. Упроваджуються нові, інтерактивні форми роботи: тренінги, бесіди за круглим столом, вечори питань і відповідей – це дає змогу налагоджувати тісний контакт між учнями, вчителями та батьками. Така форма роботи стимулює учнівську активність у шкільному житті, спонукає до участі в конкурсах, змаганнях, сприяє розвитку творчої ініціативи та забезпечує успішну соціалізацію [5; 6].

Таким чином, постійний психологічний контакт з дитиною з метою налагодження взаєморозуміння може бути універсальною рекомендацією для всіх батьків. Таке взаєморозуміння може відбутись через діалог, взаємодію учнів та їхніх батьків. Найбільш істотна характеристика діалогічного спілкування полягає у встановленні рівності позицій учнів та батьків. З цією метою батькам необхідно відійти від традиційної, загальноприйнятої в суспільстві концепції, за якою вони представлені більш досвідченими та розумнішими за своїх дітей. Рівності позицій можна досягнути тільки шляхом визнання активної ролі дитини в процесі виховання, адже згідно з принципами демократичної школи, учень є не об'єктом, а завжди активним суб'єктом виховання [4].

Підсумовуючи ключові аспекти цієї технології, можемо констатувати, що роль батьків у навчально-виховному процесі демократичних шкіл полягає в здатності неухильно розвивати в дитини потребу у власних досягненнях та самовдосконаленні, що є важливим елементом успішної соціалізації.

Проаналізовані нами технології створюють так зване цілісне соціалізаційно сприятливе середовище, що може бути використане в педагогічній практиці. Також ми констатуємо, що лише за умови поєднання та цілісного використання цих технологій можна отримати позитивні результати навчально-виховного процесу, які призведуть до успішної соціалізації учнів.

Успішний досвід демократичних шкіл у застосуванні технологій соціалізації дозволяє рекомендувати запровадити його в освітньо-виховний простір України.

Перспективи подальших розвідок. Подальша робота демократичних шкіл у сфері пошуку ефективних навчально-виховних методик дозволить, на нашу думку, виокремити більше технологій соціалізації учнів.

Література

1. Балтремус В. Є. Педагогічні засади соціалізації старших підлітків демократичних шкіл Європи: дис. ...кандидата пед. наук : 13.00.01 / Володимир Євгенійович Балтремус. – Вінниця, 2013. – 225 с.
2. Гриценчук Г. Г. Роль вчителя в процесі виховання громадянина Нідерландів [Текст] / Г. Г. Гриценчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогіка. – 2002. – № 9. – С. 135 – 138.
3. Омеляненко С. В. Організація самостійної роботи в кредитно-модульній системі навчання [Текст] / С. В. Омеляненко // Наукові записки. – Вип. 71. – Серія : пед. науки. – Кіровоград : ПВВ КПДУ, 2007. – С. 208 – 211.
4. Glines D. CreatingFutureLearningSystem // EducationRevolution. – 1999. – № 28. – P. 45 – 46.
5. Gribble D. RealEducation. / DavidGribble – London : LibertarianEducation, 1998. – 259 p.
6. Mintz J. NoHomeworkandRecessAllDay // JerryMintz – NewYork : AERO, 2003. – 136 p.